

Některé problémy adaptace českých usídlenců v severozápadním Bulharsku

Penčerv, Vladimír

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Penčerv, V. (2015). Některé problémy adaptace českých usídlenců v severozápadním Bulharsku. *Historická sociologie / Historical Sociology*, 1, 115-122. <https://doi.org/10.14712/23363525.2015.7>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Commercial-NoDerivatives). For more information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0>

Některé problémy adaptace českých osídlenců v severozápadním Bulharsku*

VLADIMIR PENČEV**

Some Problems in Adaptation of Czech Settlers in North-West Bulgaria

Abstract: The main topic of the text is the history of the only Czech village in Bulgaria – Vojvodovo. The article covers the whole “Czech” period of this village from the migration of some twenty Protestant families from Banatian Czech village of Svatá Helena to Bulgaria and the foundation of Vojvodovo in 1900, to the post-war period when almost all Czech inhabitants of Vojvodovo left the village and moved to the South-Moravia region in Czechoslovakia. In a rather classic way the author describes the spheres of language, folklore, kinship and economy of the community, and proves that its main core was its religiosity described as the community-differentiating and community-maintaining principle.

Keywords: Bulgaria; compatriots; Vojvodovo; ethnology; migration

DOI: 10.14712/23363525.2015.7

O více než půlstoleté existenci vesnice s českými osídlenci v severozápadním Bulharsku se v našem oboru ví poměrně málo. Příznačné však je, že hovoříme opravdu pouze o určitém časovém období, neboť jejich pobyt nevedl k začlenění do lokálního společenství, k jejich etnické asimilaci jako finálnímu výsledku. Otázka zní proč? Aby bylo možno na ni odpovědět, je třeba nejprve analyzovat jednotlivá hlediska pojmu „etnická diaspora“¹ (použijeme-li termínu Jána Botíka [Botík 1973: 504]), dále pak etnických procesů, k nimž v jejím rámci docházelo a také jejich vzájemných vztahů s okolním etnickým prostředím. Lze se domnívat, že uvedený termín, označující „odloučenou početně malou skupinu lidí, která v průběhu své migrace přerušila teritoriální, sociální a kulturní kontakty s jádrem mateřské společnosti a vstoupila do kontaktu s jiným etnickým společenstvím“ [Botík 1973: 507], je v daném případě pro postižení odpovídajícího fenoménu funkční.

V české diaspoře v severozápadním Bulharsku dochází v důsledku migrace od počátku k procesu etnického odštěpení od jádra mateřského společenství, po němž následuje proces začlenění do nového prostředí, v etnickém smyslu cizího [Botík 1973: 508]. Pro první z uvedených procesů je charakteristické, že se obvykle stěhují malé skupiny, skládající se především ze známých, příbuzných a blízkých přátel, tj. v daném případě hovoříme o jedné pevné společenské mikrostruktuře s pevným skupinovým modelem způsobu života

* Doc. Vladimír Penčev, Institute of Ethnology and Folklore Studies with National Ethnographic Museum, Bulgarian Academy of Sciences, ul. Acad. G. Bonchev bl. 6, Sofia 1113. E-mail: vladimir_penchev@yahoo.com.

** Penčev, Vladimír [1988]. Njakoi problemi na adaptacijata na českite zaseleni v Severozapadna Bălgarija. In. *Vtori meždunaroden kongres po bălgaristika*. Dokladi, sv. 15, s. 480–492.

¹ V literatuře se k tomuto účelu užívají i termíny „malá etnická skupina“ jako „historicky vzniknuvší společenství, které se odlišuje svým způsobem života a kulturou od hegemonní autonomní skupiny“ [Robek 1983: 392]; „lokální společnost“, jako „teritoriálně ohraničená skupina lidí v určitých klimaticko-geografických a společensko-hospodářských podmínkách nově osídleného sídla“ [Hajšman 1984: 141].

a kultury [Hajšman 1984: 148]. Tento proces etnické konsolidace se pak, již v novém etnickém prostředí, rozvíjí jako výsledek vzájemných korelací jazyka a kultury kontaktujících se skupin, a to na společném ekonomickém základě. Směr, jímž se ubírá, postupuje od vzniku konfliktů, negativních vzájemných vztahů a vzájemného hodnocení mezi kontaktujícími se skupinami, k jejich postupnému překonávání [Hajšman 1984: 154], přičemž jej provází restrukturalizace společenské hierarchie, vnitřní diferenciací na různých úrovních a vznik nových vztahů a závislostí uvnitř etnodiaspory [Hajšman 1984: 154; viz též Fialová 1975: 196]. Celkově prodělává její vývoj v cizím etnickém prostředí několik stádií: prvotní kontakt, adaptace a asimilace.

Lze se domnívat, že vývoj české etnické diaspory v severozápadním Bulharsku dosáhl stádia adaptace². Otázka na daném místě zní, jak má být tato pozice zdůvodněna? Jak známo, jedním z charakteristických rysů etnických procesů je, že jsou výsledkem různorodých kontaktů a vzájemného působení mezi skupinami osob, náležejících k různým etnickým společenstvím. Aby bylo možno na danou otázku odpovědět, je třeba detailně prozkoumat a vysledovat faktory, určující tyto kontakty a vzájemná působení. Například podle Bromleje jsou etnická společenství, nezávisle na jejich typu a hierarchii, ve vzájemném vztahu se třemi základními kategoriemi prostředí: přírodním, sociálním a etnickým [Bromlej 1983: 232], z čehož plyne, že tyto faktory, o nichž jsme hovořili výše, mohou být rovněž rozčleněny do tří skupin (týká se faktorů ovlivňujících kontakty etnických společenství viz [Bromlej 1983: 207, 230–232; Botík 1973: 502–506]).

V první z nich je třeba nejprve zmínit faktory teritoriální. Je známo, že teritoriální pozice odpovídajících etnických skupin ve velké míře určuje intenzitu etnických kontaktů a vzájemného působení mezi nimi. Svou roli přitom hraje jak početnost etnodiaspory, tak i kompaktnost cizího etnického okolí, přičemž nelze zapomínat ani na specifický charakter daného přírodního prostředí. Čím je příslušné společenství méně početné a čím je terén rovinatější, tím dříve se rozvíjejí etnické procesy, jejichž konečným výsledkem je etnická asimilace [podrobněji viz Fialová 1975: 196; Deržavin 1914: 43; Kučerová 1967: 207]. A jak je tomu v našem případě? Obec Vojvodovo se nachází v Dunajské nížině a ze všech stran je obklopena početnými bulharskými vesnicemi, nemluvě o tom, že Bulhaři se do vesnice později také nastěhovali. O početnosti jsme již hovořili. K dispozici jsou tudíž veškeré podmínky pro to, aby se vývoj etnické diaspory ubíral podél linií uvedeného modelu. K témuž závěru dochází také zkoumání geograficko-klimatických faktorů.

Druhou skupinu tvoří faktory sociálně-ekonomické. Je zřejmé, že stejný způsob výroby napomáhá rozvoji a nárůstu mezietnických kontaktů, a odtud i etnických procesů. Češi usazení ve Vojvodovu vynikají skoro perfektní strukturou zemědělské výroby³ a v tomto

² Přijímáme význam tohoto termínu jako osvojení jazyka a základních norem jednání okolního etnického společenství a projevů konvergentních procesů vedoucích ke zformování nového vnitřně integrovaného a endogamně uzavřeného etnosociálního a etnokulturního celku, do jehož etnokulturního profilu a způsobu života okolní skupiny, se kterými je v kontaktu rušivě nezasahují. V literatuře se v této souvislosti nabízí i termín „akomodace“. Speciálnější je pak postavení pojmu „akulturace“, který je některými autory považován za samostatné stadium [např. Botík 1973: 509]. Akulturace je provázena interferencí kulturních jevů a forem a specifickou transformací a přepřacováním prvků cizí kultury, před jejich integrací do struktur kultury vlastní. (K těmto termínům viz *Filosofskij encyklopedičeskij slovarj* [1983]; *Rečnik na balgarskija ezik* [1997]; *A New Dictionary of Sociology* [1970]; Hoult [1972]; Hartfiel [1972]; též Markarjan [1971: 70–72].)

³ Toto je pravděpodobně charakteristický rys obecně všech Čechů usídlených na Balkánském poloostrově [viz Urban 1930: 29; Auerhan 1930: 323].

ohledu zpočátku okolní bulharské prostředí předstihují. Během doby však rychle se rozvíjející způsob zemědělské výroby Bulharů nejprve dostihuje a posléze dokonce předstihuje postupy tradicionalistických Čechů, kteří jen obtížně překonávají své staré zvyky [*Jubilejní ročenka* 1929: 222]. Tato skutečnost napovídá, že sociálně-ekonomické podmínky těchto dvou kontaktujících se etnických společenství se postupně srovnávají. Ve prospěch tohoto závěru hovoří i účast členů dané české diaspory v bulharském společensko-politickém životě [Vaculík 1983: 82–84].⁴ Také zde jsou tedy očividně splněny požadavky rozvoje výše uvedených etnických procesů.

Tímto se dostáváme ke třetí skupině faktorů zprostředkovávajících etnické kontakty mezi etnodiasporou a jejím okolním etnickým prostředím. Určitý vliv v tomto případě bezesporu vykazuje rozdílnost nebo shoda souborů jejich hodnotových orientací a kulturních projevů. V tomto ohledu přitom nelze nevěnovat pozornost zvláštní roli jazyka. Charakteristickým rysem zkoumané diaspory je schopnost jejích členů používat dva nebo více jazyků, v závislosti na konkrétní situaci, přičemž jako druhý je samozřejmě nutný jazyk hegemonního etnického společenství. I to je naprosto přirozené, neboť zde hraje významnou roli jeho prestiž a autorita. Důležité je ještě poznamenat, že v etnicky heterogenních vesnických kolektivech je bilingvismus charakteristický nejen pro novousídlence, ale také pro místní obyvatele, neboť bez něj by byla komunikace jen velice obtížná. Takovému dvoustrannému bilingvistu výrazně napomáhá také skutečnost, že v situacích běžného každodenního styku nepřesahuje nutná lexikální zásoba osm set slov. Převládá názor, že jazyková blízkost v podobných meziethnických situacích etnickým kontaktům příznivě napomáhá, zatímco výrazné rozdíly činí tyto vztahy značně obtížnými. Věc však netřeba absolutizovat – svou roli zde hraje také informační výbava, existence výuky rodného jazyka či její absence atd. Tak či onak však blízkost jazyků a malá početnost diaspory napomáhají brzkému rozvoji asimilačních procesů. V našem případě pak začíná být jasné, že i v tomto bodě se postupuje podle stanoveného modelu, tj. reprezentativní funkce bulharského jazyka zužuje komunikativní schopnost češtiny (zejména mimo obec) a vede tak k určité jazykové asimilaci této etnické diaspory.

Spolu s jazykem má v situaci, o níž hovoříme, pro kontakty a vzájemná působení mezi odpovídajícími etnickými společenstvími značný význam také faktor náboženský, neboť i v tomto případě blízkost zpravidla uvedené procesy urychluje a naopak. Konfesionální příslušnost hraje navíc významnou roli také v rozvoji etnických procesů (např. náboženský konflikt může vést k odloučení určité etnické skupiny od mateřské společnosti). Její přítomnost, resp. vliv přitom můžeme pozorovat i u dalšího významného faktoru – endogamie, jelikož téměř všechna náboženství (od světových po malé sekty) mají záporný vztah ke sňatkům s jinověrci. Endogamie je přitom charakteristická zejména pro počáteční stádía vývoje etnické diaspory, neboť společný původ, společný jazyk a kultura, stejné zvyky a obyčeje, normy, pravidla a stereotypy a vůbec shodný způsob života vytvářejí výraznou endogamní bariéru, která bývá překonána teprve v pozdějších stádiích její existence. V tomto smyslu se dá říci, že procesy etnické asimilace se odehrávají v rodinně-příbuzenské sféře, konkrétně prostřednictvím rodinně-matrimonálních vazeb [Živkov 1985: 77].

⁴ Tato pozice má však i své oponenty: „První usídlenci ve Vojvodovu se vůbec politikou nezabývali a řečeno jinými slovy, bylo-li u nich něco politického, jednalo se spíše o záležitost kariéry než o ideály“ [viz *Folklorní materiálu* ot. S. Vojvodovo: 36, informátor N. Petkov].

Pro vojvodovské Čechy je pak příznačná přítomnost téměř totální protestantské zbožnosti, projevující se v různých směrech.

K podobnému závěru dojdeme také, prozkoumáme-li podrobněji jiný významný faktor: stav folklorní kultury v etnodiaspoře. Vzhledem k tomu, že naše terénní výzkumy v obci byly provedeny více jak třicet let po reemigraci naprosté převahy tamního českého obyvatelstva, nelze jejich výsledky samozřejmě absolutizovat, o vlivu náboženství na folklorní tradici vojvodovských osídlenců ovšem i tak dávají značnou představu. Co nám přitom výzkumy ukazují? Náboženská obřadnost do značné míry obřadnost folklorní vytlačila. V obřadech, které se zachovaly, je vkládáním náboženských prvků narušena synkretičnost. Tak je tomu například v obřadech rodinných. Pouze v případě svatby se zachovaly nějaké charakteristické folklorní rysy, zatímco při pohřbech je užívána výhradně církevní symbolika.⁵ Tak je tomu také u kalendářních obřadů⁶; zachoval se – bez jakýchkoli folklorních funkcí – jen Mikuláš, Vánoce, Nový rok a Velikonoce. Obdobná je i situace v případě pracovních obřadů („dožínky“, „dračky“, „zabíjačka“), které byly již před desetiletími polozapomenuty.⁷ Ještě tragičtější je stav písňového a slovesného folkloru. Před padesáti lety na toto témat napsal Ján Michalko: „Muziky a národního spevu (okrem školského) vo Vojvodove nepočuť. I svadby bývajú celkom pri tichosti a bez hluku, a rozumie sa, i bez vína, zato svadobníci ,veselia sa v duchu v Pánu‘. Avšak nábožný spev je u nich na vysokoje úrovni, ako nikde u ostatných krajanov v Bulharsku. On je práve ten, ktorý robí silný dojem na každého, kto navštívi jeden alebo druhý kostol“ [Michalko 1936: 247]. Terénní výzkumy tento závěr potvrzují. Z 16 zapsaných písní byli jen u pěti informátoři schopni uvést, od koho se jí naučili, přičemž jen u jediné znali její funkci.⁸ Pět z nich s jistotou nejsou lidové a o dalších šesti předpokládáme, že se je naučili ve škole.⁹ Převyprávěli nám jednu pohádku a tři jazykolamy, také zjevně naučené ve škole.¹⁰ Lidové divadlo reprezentovaly jediné tzv. „kašpárky“ – loutkové hry, které předváděli čeští učitelé obvykle podle dobře známých pohádek s mezinárodními syžety. (V daném bodě vypovídali shodně všichni informátoři [viz *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*; Michalko 1936: 257; Vaculík 1983: 83]). Lidové pověry a představy, nemluvě o ještě méně frekventovaných folklorních žánrech, zaznamenány nebyly, což se dá vysvětlit tím, že byly vytlačeny žánrem religiózním. V této situaci lze ve folklorní kultuře mezi uvedenými dvěma koexistujícími etnickými společenstvími jen obtížně zaznamenat nějaký vzájemný transfer prvků, třebaže v principu by jej bylo možné očekávat, zejména vzhledem k blízkosti dotyčných folklorních systémů v jednom všeslovanském kontextu [v této souvislosti viz Smirnov 1967: 40]. Příčina této skutečnosti přitom

⁵ *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, s. 82–87 (informátor J. Kopřiva); tamtéž, s. 88–91 (informátorka M. Genova); tamtéž, s. 93–96 (informátorka Christina/Rozina/Nedkova, za svobodna Kopřiva) a další.

⁶ Viz *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, s. 109 (informátor J. Kopřiva); tamtéž, s. 110 (informátorka M. Genova); tamtéž, s. 111–112 (informátorky Etelka Stojanova Nedkova a Christina/Rozina/Nedkova); tamtéž, s. 120–122, 129–134 (informátorka M. Genova a další). J. Kopřiva říká: „Když bylo na Svaté Heleně katolictví, měli tam jiné svátky, které pak opustili, to my ale nepamatujeme, tady to už nedělali.“

⁷ Viz *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, s. 135–136 (informátor J. Kopřiva); tamtéž, s. 137–138 (informátorky E. Nedkova a Ch. Nedkova); tamtéž, s. 139 (informátorka A. Stančeva); tamtéž, s. 140 (informátor J. Kopřiva) a další.

⁸ *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, s. 169–185 (informátoři Simeon Stojanov Nedkov a E. Nedkova) a s. 186–187 (informátorka Chr. Nedkova).

⁹ *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, s. 144–168 (informátoři A. Stančeva a M. Genova).

¹⁰ *Folklorni materiali ot s. Vojvodovo*, s. 189–192, 200–202 (informátoři A. Stančeva a M. Genova).

spočívá v silném vlivu a působení náboženství, stejně jako v důrazu kladeném v kulturním životě tohoto společenství na konfesionální paradigmaty namísto paradigmat folklorních.

Uzavřít můžeme tedy vzhledem k doposud řečenému zřejmým zjištěním, že mezi faktory určujícími etnické kontakty a vzájemná působení mezi českou etnodiaporiou a okolním bulharským obyvatelstvem v severozápadním Bulharsku, má rozhodující význam faktor religiozní. Nikoli náhodou již v průběhu dvacátých let 20. století někteří autoři prohlašují, že pokud něco zachrání bulharské Čechy před asimilací, pak to bude pouze a jediné jejich náboženství a víra [Auerhan 1921: 96; Klíma 1925: 19]. Na druhé straně má však náboženství přece jen i druhotné etnické funkce [Živkov 1985: 78]. V daném případě lze tedy připustit, že religiozita hraje roli mechanismu regulace vzájemných vztahů uvnitř etnodiapory, jakož i jejích vzájemných vztahů s okolním etnickým prostředím. Jinak řečeno, konfesionální příslušnost spolu s dalšími výše uvedenými faktory, které samy o sobě nejsou určující, utvářejí jednotu etnodiferenčních a etnozáchovných funkcí. Díky tomu neprocházejí etnické procesy, které se vyvíjely v dané etnické diaspoře, všemi svými etapami a nedosahují svého přirozeného konce – totální asimilace, ale pouze stádía druhého – adaptace na okolní etnické prostředí.

Z bulharštiny přeložili Marek Jakoubek a Gabriela Fatková

Archivní materiály

Folklorni materiali ot s. Vojvodovo, Vračanski okrąg. Zapsal V. Penčev, In. Archiv Ústavu pro etnologii a folkloristiku s Etnografickým muzeem BAV sign. AIF No. 195, 212 stran.

Literatura

- A New Dictionary of Sociology* [1970]. London a Henley: Routledge and Kegan Paul.
- Auerhan, Jan [1918]. *Československé menšiny za hranicemi*. Praha: A. Hajn.
- Auerhan, Jan [1921]. *Čechoslováci v Jugoslavii, v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha: Melantrich.
- Auerhan, Jan – Turčín, Rudolf [1930]. Přehled Československých zahraničních menšin a krajanských aglomerací. In. *Krajané v cizině a jejich styky s domovem. Ročenka československého ústavu zahraničního*. Praha: Československý ústav zahraniční.
- Botík, Ján [1973]. Enkláva a diaspora ako zvláštne formy spoločenstva ľudí. *Slovenský národopis* 4: 495–512.
- Bromlej, Julian [1983]. *Očerki teorii etnosa*. Moskva.
- Deržavin, Nikolaj S. [1914]. Bolgarskie kolonii v Rossii (Tavričeskaja, Chersonskaja i Bessarabskaja gubernii). *Materialy po slavjanskoj etnografii* (1914), SBNU, 29, Sofie, Predislovie, s. 9–10.
- Fialová, Božena [1975]. Bývalá uhorská Dolná zem ako predmet záujmu slovenskej národopisnej vedy. *Slovenský národopis* 2.
- Filosofskij encyklopedičeskij slovarj* [1983]. Moskva.
- Hajšman, Tomáš [1984]. Několik poznámek k procesu formování nových lokálních společností v českém pohraničí po r. 1945. *Český lid* 71 (2).
- Hartfiel, Günter [1972]. *Wörterbuch der Soziologie*. Stuttgart: Kröner.
- Heroldová, Iva [1978]. Národopisná problematika novoosídlenického pohraničí. *Český lid* 65 (4): 195–206.
- Heroldová, Iva [1983]. Čeští reemigranti z rumunského Banátu. *Český lid* 70: 241–242.
- Heroldová, Iva [1984]. Novoosídlenická vesnice. *Český lid* 71 (3): 134–136.
- Hoult, Thomas F. [1972]. *Dictionary of Modern Sociology*. Totowa: Littlefield, Adams.
- Jubilejní ročenka Československé kolonie v Bulharsku, 1868–1928*. [1929]. Sofie: ČS dům T. G. Masaryka.

- Karas, František [1937]. *Československá větev, zapomenutá nebem a zemí. Čechové v Rumunsku*. Praha: Spolek Komenský.
- Klíma, Stanislav [1925]. *Čechové a Slováci za hranicemi*. Praha: Nakladatelství J. Otto.
- Kratkij naučno-ateističeskij slovar [1964]. Moskva.
- Kučerová, Květoslava [1967]. *Chorvátí a Srbi v Střední Evropě*. Bratislava.
- Malý ateistický slovník [1962]. Bratislava.
- Markarjan, Eduard, S. [1971]. Čelovečeškoje občestvo kak osobyj tip organizacii. *Voprosy filosofii* 10.
- Michalko, Ján [1936]. *Naši v Bulharsku. Padesiat rokov ich života, práce, piesne a zvykov*. Myjava.
- Rečnik na bulgarskija ezik [1997]. sv. 1. Sofie.
- Scheufler, Vladimír – Skalníková, Olga [1962]. Kultura rumunských Čechů. Hmotná a duchovní kultura. *Český lid* 49 (4): 147–160.
- Sirovátka, Oldřich [1967]. Česká lidová slovesnost a její mezinárodní vztahy. *Rozpravy ČSAV. Rada společenských věd* 77 (15).
- Slovar ateista [1964]. Moskva.
- Smirnov, Jurij I. [1967]. Problemy izučeniya mežslavjanskoj folklornoj občnosti. *Voprosy slavyanovedeniya* 1.
- Urban, Rudolf [1930]. *Čechoslováci v Rumunsku*. Bukurešť.
- Vaculík, Jaroslav [1983]. Bulharští Češi a jejich reemigrace v letech 1949–1950. *Český lid* 70 (4): 82–84.
- Večerková, Eva [1983]. Svatební obřad bulharských Čechů a jeho proměny v jihomoravském pohraničí. *Časopis moravského muzea v Brně. Vědy společenské* 68: 251–254.
- Živkov, Todor Iv. [1985]. Etnosát: opit za sociologičeska charakteristika. *Sociologičeski problemi* 6 (1985).

Vladimír Penčev (1957) je bulharský folklorista, etnolog a bohemista. Jeho široký badatelský zájem sahá od etnologie slovanských národů přes dějiny slovanské a bulharské folkloristiky až po česko-bulharské vztahy a problematiku identity a jinakosti. Řadu let působí na Ústavu pro etnologii a folkloristiku s Etnografickým muzeem BAV, kde v současnosti zastává funkci zástupce ředitele, a vyučuje na Jihozápadní univerzitě Neofita Rilského v Blagoevgradu a Plovdivské univerzitě Paisije Chilendarského. Je autorem řady dílčích textů k uvedeným tématům a více než tuctu odborných monografií (k nejznámějším patří Bulharsko-české folkloristické kontakty v době Obrození, 1994; Paralaxa v zrcadle aneb O migračních společenstvích v jinoetnickém prostředí, 2001 a Dějiny Česka, 2010; spoluautor; Po serpentínách sebepoznání a poznání toho druhého: Češi a Slováci v Bulharsku, Bulhaři v České republice, 2012). Na vydání řady prací se podílel též jako editor nebo spolueditor (např. dvousvazkové dílo Bulhaři na Slovensku – etnokulturní charakteristiky a souvislosti, 2005 a Ej, Bugári, Bugári. Piesne bulharských Slovákov zo zápisov Jána Michalka, 2008).

Závěrečné poznámky Marka Jakoubka

Vojvodovo, česká obec v severozápadním Bulharsku, byla založena roku 1900 asi dvaceti evangelickými rodinami z české obce Svatá Helena v (dnes rumunské části) Banátu, které tuto obec opustily z důvodu náboženských rozporů a nedostatku půdy. I přes několik válečných konfliktů, jichž se Bulharsko v prvních dekádách dvacátého století účastnilo, obec hospodářsky prosperovala a počet obyvatel utěšeně vzrůstal. Hospodářská prosperita, založená takřka výhradně na zemědělství, však po určité době narazila na mez nedostatku půdy, a tak v roce 1928 obec opustila část obyvatel, která uvěřila zvěstem o zemi mnoha možností a přesídlila do Argentiny. Ještě před jejich odchodem se obec konfesijně rozdělila, když se roku 1925 od metodistického sboru oddělila část členů a přiklonila se k darbismu. Roku 1926 pak také byla ve Vojvodovu otevřena česká doplňovací škola. K novému přelidnění obce a souvisejícímu nedostatku půdy došlo ještě jednou v roce 1934/35, kdy část Vojvodovčanů odešla do turecké vsi Belinci v severovýchodním Bulharsku, v oblasti Ludogorie (Deli-Orman). Historie českého osídlení Vojvodova, stejně jako Belinců, pak v zásadě končí v letech 1949–1950, kdy naprostá převaha jejich českých obyvatel, v počtu cca 700 osob (200 rodin), tyto vsi v rámci poválečných a na základě mezistátních dohod realizovaných migračních procesů opustila a přesídlila do ČSR, kde se usadila v několika obcích v regionu Jižní Moravy. Po celou dobu své existence bylo Vojvodovo proslulé náboženskou horlivostí jeho obyvatel, stejně jako příkladností jejich hospodářských postupů a správy obecních záležitostí, jichž si cenilo jak místní bulharské obyvatelstvo, tak i bulharská státní správa, která Vojvodovo ústy svého ministra prohlásila za obec vzorovou. Toto renomé si Vojvodovo v bulharském regionálním kontextu, jakož i v souvislostech bulharského akademického diskurzu, udrželo dodnes. Jeho dobrá pověst tak plně odpovídá dobrému jménu, jaké si Češi obecně získali v Bulharsku po osvobození v roce 1878, a jemuž se těší až do dnešních dnů.

Vojvodovo se zejména v poslední dekádě stalo předmětem intenzivního výzkumu a byla o něm publikována řada studií, včetně již sedmi badatelských monografií [Budiřilová 2011; Fatková – Budiřilová – Jakoubek – Močičková – Močička – Maglia 2013; Jakoubek 2010, 2011, 2012, 2013a, 2013b]. Tak či onak byl inspiračním zdrojem všech těchto zkoumání bulharský etnolog a bohemista Vladimír Penčev a jeho na Vojvodovo zaměřené výzkumy, které v této obci realizoval v osmdesátých letech minulého století. Byl to totiž právě Vladimír Penčev, který vojvodovskou tematiku (znovu)objevil pro (nejen) badatelskou veřejnost a odstartoval tak to, co jsme si dnes zvykli označovat jako „novou éru“ zájmu o Vojvodovo. Text, jehož překlad prezentujeme výše, je pak vůbec prvním textem daného badatele k této tematice. Zveřejněním překladu jeho plné verze – která přichází po šestadvaceti (!) letech od jeho originální publikace – tak této takřkajíc iniciační práci, zahajující uvedenou „novou vlnu“ vojvodovských zkoumání, splácíme letitý dluh. (Zkrácená a upravená verze však byla již publikována in [Penčev 2012]).

Pravda, některé polohy této studie lze snad již dnes (a je to tak dobře) považovat za překonané, stejně jistě je ovšem i to, že řada jiných momentů tohoto příspěvku (zejména pak ty, týkající se určení celkového charakteru daného společenství) měla na následná zkoumání přímý formativní vliv, takže nemalá část dnes realizovaných zkoumání, resp. publikací v mnoha ohledech víceméně přímo navazuje na teze zveřejněné poprvé právě zde. Jedním z důvodů, proč jsme k překladu a publikaci tohoto Penčevova příspěvku dnes přistoupili, je tak mimo jiné přesvědčení, že jednou z nejlepších cest k porozumění současnému stavu

příslušné diskuse je obeznámení se s jejími základy; věříme zároveň, že takový přístup, tedy četba (pro odpovídající diskusi) formativních textů je jednou z nejlepších obran proti amnézii, která je fenoménem soustavně přítomným v celém sociálně-vědním bádání [srov. Petrusek 2010: 389] a kvůli níž znovu a znovu objevujeme a vymýšlíme dávno objevené a vymyšlené.

Literatura

- Budilová, Lenka J. [2011]. *Dědická praxe, sňatkové strategie a pojmenovávání u bulharských Čechů v letech 1900-1950*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Fatková, Gabriela – Budilová, J. Lenka – Jakoubek, Marek – Močíčková, Jitka – Močíčka, Roman – Maglia, Radka [2013]. *Vojvodovo: historicko-etnografická ohlédnutí*. Plzeň: Vydavatelství ZČU v Plzni.
- Jakoubek, Marek [2010]. *Vojvodovo – etnologie krajanské obce v Bulharsku*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Jakoubek, Marek [2011]. *Vojvodovo: kus česko-bulharské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Jakoubek, Marek [2012]. *Vojvodovo: Historie, obyvatelstvo, migrace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Jakoubek, Marek [2013a]. *Vojvodovo – edno nepoznato češko selo v Bălgarija*. Sofia: Paradigma.
- Jakoubek, Marek [2013b]. *Vojvodovo – identity, tradice a výzkum*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Penčev, Vladimír [1988]. Njakoi problemi na adaptacijata na češkite zaselenci v Severozapadna Bălgarija. In: *Vtori meždunaroden kongres po bălgaristika. Dokladi*, sv. 15. Sofie, s. 480–492.
- Penčev, Vladimír [2012] *Po serpentínách sebepoznání a poznání toho druhého (Češi a Slováci v Bulharsku, Bulhaři v České republice)*. Praha: FHS UK v Praze (uspořádal a z bulharštiny přeložil Marek Jakoubek).
- Petrusek, Miloslav [2010]. Sociologické inspirace Clauda Lévi-Strausse. *Sociológia* 42 (4): 383–403.